

گامی در عمل

(مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای ظرفیت‌های گردشگری و توسعه)

شهرستان فردوس)

۲۳ و ۲۴ اسفند ۱۳۹۶

به کوشش

دکتر خدیجه بوزرجمهری

با مقدمه دکتر محمدجعفر یاحقی

مشهد ۱۳۹۸

سرشناسه	همایش منطقه‌ای ظرفیت‌های گردشگری و توسعه شهرستان فردوس (۱۳۹۶ : فردوس، خراسان جنوبی)
عنوان و نام پدیدآور	گامی در عمل : مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای ظرفیت‌های گردشگری و توسعه شهرستان فردوس / به کوشش خدیجه بوزرجمهری ؛ با مقدمه محمدجعفر باحقی ؛ ویراستار اعظم نیکخواه.
مشخصات نشر	مشهد: نشر تمرین، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۴۷۲ ص.: مصور (رنگی)، جدول (رنگی)، نمودار (رنگی).
شابک	978-600-7709-54-2
وضعیت فهرست نویسی	نیپا
عنوان دیگر	مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای ظرفیت‌های گردشگری و توسعه شهرستان فردوس.
موضوع	فردوس — کنگره‌ها
موضوع	Ferdows (Iran) -- Congresses
شناسه افزوده	بوزرجمهری، خدیجه، ۱۳۴۰ - گردآورنده
شناسه افزوده	باحقی، محمدجعفر، ۱۳۲۶ - مقدمه‌نویس
رده بندی کنگره	۲۱۱۱DSR
رده ی دی	۹۵۵/۸۲۸۲
شماره کتابخانه ملی	۵۸۹۵۳۸۱

www.ketab.ir

مشهد، خیابان پارس، بین پاستور ۱۵ و ۱۷

تلفن: ۰۹۱۵۳۱۱۸ ۸۳ و ۳۸۴۱۵۵۱۵

Hezrat@arir@yahoo.com

گامی در عمل

(مجموعه مقالات همایش منطقه‌ای ظرفیت‌های گردشگری و توسعه محلی، یوس)

۲۳ و ۲۴ اسفند ۱۳۹۶

به کوشش: دکتر خدیجه بوزرجمهری

با مقدمه دکتر محمدجعفر یاحقی

چاپ اول: ۱۳۹۸

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۷۰۹-۵۴-۲

قیمت: ۶۵۰۰۰ تومان

صفحه آرا: مرضیه دلیری اصل

ویراستار: اعظم نیکخواه

تمامی حقوق این اثر برای ناشر و مؤلف محفوظ است.

فهرست مقالات

گردشگری فردوس، گامی در عمل	۷
بخش اول: تخصصی - گردشگری	۱۵
شناسایی و ارزشیابی مؤلفه های مؤثر بر توسعه ...	۱۷
الزامات توسعه گردشگری، بینو، بر میراث فرهنگی ...	۳۷
توسعه اقامتگاه های بوم گردی در کشور، استان ها و ...	۶۳
جایگاه قنات بلده در توسعه گردشگری، شهرستان فردوس	۸۵
برنامه ریزی توسعه گردشگری بر اساس رویکرد SOAP ...	۱۰۵
جایگاه مهارت های زبانی در جذب گردشگران خارجی ...	۱۱۹
محدودیت ها و موانع توسعه صنعت گردشگری فردوس	۱۴۱
شناسایی و معرفی مناطق گردشگری فردوس از دیدگاه ...	۱۶۱
تحلیل آسایش بصری در روستاهای گردشگری براساس ...	۱۷۱
تبیین رابطه جاذبه های مذهبی و زیرساخت های گردشگری ...	۲۰۵
راهبردهای توسعه گردشگری سلامت آب درمانی فردوس	۲۳۳
بررسی پتانسیل ها و گردشگری روستایی شهرستان فردوس ...	۲۵۱
نگاهی بر جاذبه های گردشگری، وضعیت اقتصادی - اجتماعی ...	۲۷۳
پراکنش فضایی خانه های دوم در مقاصد روستایی گردشگری پذیر ...	۲۸۵
بررسی عوامل طبیعی مؤثر بر توسعه صنعت گردشگری ...	۳۱۳
گردشگری فرهنگی ترکیه	۳۳۲

- بخش دوم: فرهنگی - تاریخی ----- ۳۴۳
- زندگی و شعر ذوقی تونی از پرچمداران مکتب ... ----- ۳۴۵
- تونیان هرات و مشاهیر آن ----- ۳۵۴
- عطار تونی در سایه ----- ۳۶۳
- عطار تونی شاعری امامی مذهب از قرن نهم هجری ----- ۳۷۹
- سفرنامه درگاه قلی خان ... ----- ۳۹۳
- موانع و محدودیت‌های توسعه گردشگری شهرستان ... ----- ۴۰۹
- معماری و ظرفیت‌های تاریخی شهرستان فردوس ----- ۴۱۵
- کارکرد دیوارنگار برای جذب گردشگر در شهر فردوس ... ----- ۴۳۷
- شاعران تونی در سده دهم هجری برپایه یافته‌های ... ----- ۴۵۱
- علم و عمل هردو زبان لایموند ----- ۴۶۲

به نام خداوند جان و خرد

گر شگری فردوس، گامی در عمل

درسالی و بیشت می‌گذرد از آن روز که زنده‌یاد دکتر محسن جعفری‌مذهب در یک دیدار دوستانه پیشنهاد کرد که چون امسال -یعنی پارسال (۱۳۹۶)- مصادف با یکهزارمین سال سفر ناصر خسرو به این مناطق است، بیاییم در شهرهای مسیر او با کمک نهادهای علمی و دانشگاهی همایش‌هایی و اگر نشد، دست‌کم نشست‌هایی علمی، برگزار و به این بهانه در این مناطق این خاطره عظیم تاریخی جهانگردی را زنده کنیم.

این موضوع گذشت. چه شد که مسئولان یادمان آمد از دیار خودمان تون (فردوس) که از بخت نیک، آن هم در مسیر سفر ناصر خسرو بوده و وقتی از این شهر می‌گذشته (نهم ربیع‌الآخر سال ۱۴۴۴)، برایش گفته بودند: «شهر تون شهری بزرگ بوده است بر صحرایی نهاده و آب روان و کاریز دارد و بر جانب شرقی باغ‌های بسیار بود و حصاری محکم داشت. گفتند در این شهر چهارصد کارگاه بوده است در زیلو بافتندی و در شهر درخت پسته بسیار بود و مردم بلخ و تخارستان پندارند که پسته بز کوه نروید و نباشد» (ره‌آورد سفر، تصحیح و توضیح دکتر دبیرسیاقی، ۱۳۷۴، ص ۱۱).

دیدم چراغی که به خانه رواست، به مسجد حرام است. حالا که قرار است در مسیر سفر ناصر خسرو همایشی برگزار شود، چه بهتر که این مسیر تون تاریخی باشد. وقتی موضوع را با همسر خانم دکتر بوزرجمهری، دانشیار و مدیر وقت گروه جغرافیای دانشگاه فردوسی در میان گذاشتم و با دوستان و همشهریان مطرح کردم، پنداشتی همگی منتظر چنین پیشنهادی بودند. رئیس دانشگاه فردوسی مشهد هم به دلیل داشتن جبلت

علمی و حمایتگری از حرکت‌های خودجوش از این کار استقبال کرد و چنین بود که همایش «ظرفیت‌های گردشگری و توسعه شهرستان فردوس (تون)» آغاز به کار کرد.

ابرو باد و مه و خورشید و فلک دست به دست هم داد تا باران رحمت بر سر این شهر ببارد. بذری کاشته شود و روزی این تخم به بار نشیند. همایش آمده بود تا این بذر را در این سرزمین بکارد به امید آنکه روزی از این تخم هفتاد تخم حاصل آید. آن روز خیلی دور نیست. از شما خواستن از خدا توانستن.

پذیرش مقالات در محورهای مختلف گردشگری شهرستان فردوس آغاز گردید. با آنکه این همایش در سطح منطقه‌ای بود، در فاصله‌ای کوتاه ۴۵ مقاله دریافت شد که بعد از داوران دقایق ۳۰ مقاله پذیرفته شد، ۲۱ مقاله برای ارائه شفاهی و ۱۴ مقاله به عنوان پوستر ارائه شد. اطلاع‌رسانی شد. و اینک تعداد ۲۶ مقاله از مجموعه مقاله‌های رسیده به همایش در بخش مقالات «تخصصی - گردشگری» و «فرهنگی - تاریخی» در این مجموعه به چاپ می‌رسد.

از خداوند دانا و توانا سپاسگزاریم که به ما توفیق داد که با حمایت مردم و مسئولان اجرایی فردوس توانستیم این همایش را به سبب هزاردین سال سفر ناصر خسرو به تون به‌خوبی طی روزهای ۲۳ و ۲۴ اسفندماه ۱۳۹۶ در شهرستان فردوس برگزار کنیم. همایشی در نوع خود متفاوت و اثرگذار که امید است نتایج عملی آن با همدلی و هم‌آوایی مردم شریف و نهادهای مربوط هرچه زودتر عاید منطقه شود.

ما معتقدیم که خداوند متعال هیچ‌گاه بندگان خالص و ساین خود را تنها نمی‌گذارد و مدام آنان را مشمول عنایات ویژه خود قرار می‌دهد. از این رو اگر فی‌المثل به مصلحتی آسمان با آن‌ها سر ناسازگاری می‌گذارد، در رحمت دیگری به روی آنان گشوده می‌شود. این در رحمت اینک توفیق خدمتگزاری به زائران انبوه امام هشتم حضرت علی‌بن موسی‌الرضا (ع) است که همیشه در مسیر زیارت ولی نعمتشان از این شهرستان می‌گذرند. چه توفیقی بالاتر از اینکه مردمی بتوانند خادم زائران حضرتش باشند و خاک قدم آنان را توتیای چشمان خود گردانند.

با استفاده از این امکان و ضرورت ایجاد کار و اشتغال در منطقه بود که دانشگاه فردوسی مشهد و دو انجمن علمی ترویج زبان و ادب فارسی (شعبه خراسان) و انجمن علمی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی شعبه خراسان رضوی، به‌صورت مشترک این همایش را سامان دادند که از بخت نیک مورد استقبال اهالی نیک‌اندیش و مسئولان فهیم و دل‌آگاه استان و شهرستان قرار گرفت.

رونمایی از چهار کتابی که به این مناسبت منتشر شده بود، در روز اول همایش؛ یعنی در آن تئاری تونی و دیوان موالی تونی هردو از انتشارات کتابخانه مجلس، و اثر نامه گویش تون/ فردوس تألیف محمد جعفر یاحقی از انتشارات فرهنگستان زبان و ادب فارسی و کتاب دو جلدی آن سال‌ها به قلم محمد جعفر یاحقی از انتشارات معین توفیق بگی بود که در کمتر همایش مشابهی می‌تواند دست بدهد.

بخش علمی همایش از ۳۵ مقاله به‌صورت ارائه شفاهی و پوستری که از میان مقالات رسیده، از محققان و استادان دانشگاه‌ها و مراکز علمی فردوس، مشهد، بخنورد، تهران و چهارمقاله هم از دانشندان خارجی (افغانستان دو مقاله، ترکیه و هند هرکدام یک مقاله) درباره مسائل بنیادی و زمینه‌های درگیری منطقه گزینش شده بود، بخش علمی همایش را بارآور کرد. حضور و سخنرانان شخصیت‌هایی علمی در طراز کشوری و نمایندگان وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و رئیس فرهنگستان زبان و ادب فارسی و رئیس دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی و همچنین استادان برجسته زبان‌شناسی، ادبیات و جغرافیای دانشگاه فردوسی مشهد و جز آن و بالاخره با وجود منطقه‌ای بودن حضور مهمانان برجسته خارجی همایش، پروفیسور چندرشیکهر استاد ممتاز دانشگاه دهلی و گروهی از دانشجویان دکتری زبان و ادبیات فارسی و جغرافیا به این جلسه وزنی داده بود که در تاریخ فردوس باید از آن به‌عنوان نقطه عطفی یاد شود. افتتاح نمایشگاه دستاوردهای علمی و صنعتی که در جنب همایش تدارک دیده شده تا چند روز پس از همایش هم دایر بود، بر جنبه کاربردی و بهره‌رسانی به اهالی منطقه تأکید می‌کرد.

روز دوم همایش یعنی پنجشنبه ۲۴ اسفندماه روز متفاوتی بود. از قبل برابر با توافق به‌عمل‌آمده بازارچه صنایع دستی و همچنین مراکز و نمایشگاه‌هایی برای بازدید مهمانان

آماده شده بود. بازدید از بخش‌هایی از محله سردشت و بقایای زلزله ۱۳۴۷، ملاحظه دستاوردهای هنری و صنایع بومی، بازآفرینی مکتب‌خانه‌های قدیمی (دخترانه و پسرانه) در دو محل مسجدجامع تون و امامزاده و همچنین مراسم تَغزبران و حنابندان (رسومی که در عروسی‌ها معمول بوده) و بازدید از موزه مردم‌شناسی حمام خیروز، اتفاقی بود که در انبوه جمعیت فردوس و ارباب حرف تا حوالی ظهر در شهر پیش آمد.

روستای گستج روستای نمونه گردشگری اعلام شده بود. روستایی که موقعیت و ظرفیت‌های خوبی برای ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی دارد و می‌تواند مورد استفاده زائران و مسافران قرار گیرد. اهالی علاقه‌مند و مهمان‌نواز روستا با ارائه هنرها و تولیدات محلی و نشان دادن ظرفیت‌های گردشگری روستا ثابت کردند که زمینه را برای تبدیل روستای خود به یک کانون گردشگری آماده کرده‌اند.

آشنایی با قنات بدین معنی که آب‌آوری طبیعت و تاریخچه و پیشینه و شیوه تقسیم آب به دوشاخه مساوی، شکفتنی همان را از این پدیده خداداد برانگیخته بود که با خشکسالی‌ها و بی‌بارانی‌های سال‌های اخیر چگونه است که باز هم این آب زلال و سرشار از دل این زمین خشک و گلوی این قنات‌های فروخته بی‌وقفه جریان دارد! باغستان فردوس که از روزگار ناصر خسرو زیاده و آورد توجه بوده، ظرفیت بالایی برای تبدیل به یک منطقه گردشگری دارد و می‌تواند با ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی به‌ویژه در فصل‌های بهار و تابستان گردشگران انبوهی را پذیرا باشد.

برگزاری این همایش زمینه را برای جریان گردشگری در شهر فردوس فراهم کرد که از این حیث از مواهب بسیاری برخوردار است، فراهم کرده بود. از جمله این مواهب است: داشتن آثار تاریخی و مذهبی سرشار مانند مسجدجامع تون (سلجوقی) مسجد کوشک (سده‌های اول اسلامی)، امامزاده (تیموری)، مدرسه علیا (صفوی)، مدرسه حبیبیه (قاجاری)، استحکامات کوه قلعه، کوه قلعه حسن‌آباد (مربوط به عصر سلجوقی)، خانه‌ها و بناهای محله سردشت (بازمانده از زلزله ۱۳۴۷)، آب‌انبارهای و حوض‌انبارهای متعدد، حمام‌های سنتی، آبگرم معدنی با خواص درمانی زیاد و مناسب برای استفاده در گردشگری سلامت، مجموعه

باغستان و بالاخره دستاوردها و تولیدات محلی، سنگ‌های معدنی قیمتی، تولیدات کشاورزی مانند زعفران، انار و پسته، تولیدات نانی مرغوب مانند انواع نان و شیرینی و کلوچه، همه از آن نعمت‌های پنهان خدادادی است که باید با دستان توانا و ارادهٔ مردمان غیور و زحمت‌کش فردوس استخراج شود و مورد بهره‌برداری قرار گیرد.

در جریان این همایش نام تاریخی و کهن‌سال «تون» بار دیگر زنده و بر همگان مسلم شد که همهٔ آن‌هایی که تون را گلخن حمام معنی کرده و آن را برای نام شهر خود، بنده نیافته‌اند، به خطا رفته‌اند. تون با طبس و تابش و گرمی ارتباط دارد، گرمای آن مردمانی خونگرم و نجیب و سازگار که نان خود را با رنج تن از زمین سرسبز و در دام آسمان بخیل درمی‌آوردند و نام و اعتبار و آدمیت می‌اندوختند.

تون هزار سال پیش شهری بزرگ و جافتاده و موگلد بوده است و آب کاریز و باغستانش نظر جهانگرد حکیم، همچون ناصر خسرو قبادیانی را به خود جلب کرده بوده است. فردوس امروز چراستوان نظر زایران و مسافران و جهانگردان را به خود جلب کند؟ ما یقین داریم که اگر آنها از تون بگذرند، آنها کی همت باید و همدلی و دورنگری که آن هم البته از دسترس این مردمان دور نیست. آن‌ها که در رسیدن به این آرمان تردید دارند، به نظر می‌رسد در توانایی و قابلیت‌های خود و مردمان شهر خود به‌تردیدند و دور باد این تردید از اندیشهٔ تونیان بااعتماد!

از بخت نیک، مسئولان اداری و رهبران دینی شهر، این ضرورت را به‌نیکی دریافته‌اند و باور دارند که این امکان یک رهاورد الهی است که خداوند در قبال صبوری و دین‌پناهی این مردمان در اختیار آن‌ها گذاشته است. بنابراین عدم استفاده از این نعمت‌های الهی به عبارتی می‌تواند کفران نعمت به حساب آید. امروز واقعیت‌ها به ما می‌گویند که بعد از دیانت، تأمین زندگی و بهبود معیشت مردم که آن هم در شرایط کنونی جز از طریق ایجاد زیرساخت‌های گردشگری و تولید کار و درآمد میسر نیست، برای منطقه از اهمیت واجبات است. بسیاری از مفاسد و ناهنجاری‌ها از جمله اعتیاد و فحشا ناشی از بیکاری و فقر و استیصال است و به فرمایش رسول اکرم: کَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا. مردمی که سرگرمی و درآمد داشته باشند، هرگز دنبال مفاسد نمی‌روند.

ما ضمن توجه به این اصل مهم و برای رعایت حفظ حدود اخلاق و شریعت بر ضرورت یکپارچگی ملی که خواست نظام مقدس جمهوری اسلامی و شخص رهبری نظام است، تأکید می‌کنیم و می‌دانیم که گردشگری در برنامه توسعه دولت و مردم مورد تأیید و تأکید نظام است. امروز یکی از ضروریات و اولویات‌ها رسیدگی به نیازهای جوانان و در رأس آن‌ها ایجاد کار و درآمد و فراهم آوردن زمینه آرامش و نشاط و مهرورزی است.

اطمینان داریم با تأکید بر همدلی و پرهیز از پراکندگی و تفرقه‌اندازی که البته از ساحت فردوسی‌ای اصیل و نجیب به دور است، می‌توان در منطقه تحولی چشمگیر ایجاد کرد و کار و توان و درآمد را به زندگی نابسامان اهالی بازگرداند و زمینه را برای بازگشت سرمایه‌ها و فراوانی رگشت مهاجرانی را که راهی شهرهای دیگر شده‌اند، فراهم آورد. در گذشته‌های دور تا مین دهه‌های اخیر تون تاریخی به داشتن امنیت و آرامش نامبردار بود؛ دلیلش هم این بود که مردم کر و زندگی و درآمدی در حد نیاز داشتند و بام تا شام سرگرم کار و زحمت‌کشی بودند. آن‌ها بودند که فردوس به‌واقع عنوان «دارالمؤمنین» یافته بود و به دادگاه و امنیه و شهربانی احتیاجی نداشت. هرکسی نان خود را در حد لازم به دست می‌آورد و نیازی به دزدی و فحشا و نراستی ناهنجاری اجتماعی نبود. فردوس امروز هم می‌تواند با رهنمودهای خیرخواهانه مسئولان دینی و دولتی و بسامان‌شدن وضع زندگی و ایجاد کار و درآمد برای جوانان و بانوان به همان سان و سیرت پیشین خود بازگردد.

همایش تأکید داشت که لازم است زمینه‌های کارآفرینی به‌ویژه برای بانوان خانه‌دار و جوانان فراهم شود. زیرساخت‌های گردشگری از قبیل مهمانسرا، هتل پارک، بوستان و شهر بازی برای کودکان، بازارچه صنایع دستی و تولیدات محلی، بازآفرینی و اجرای زنده تولیدات بومی مانند پارچه‌بافی، قالی‌بافی، پخت نان برای جهانگردان، بازی‌ها و سرگرمی‌های سالم، فراوری محصولات کشاورزی بومی مانند زعفران، انار و پسته در محل با بسته‌بندی‌های بهداشتی و نوآیین، تهیه فرآورده‌های گیاهان بومی و دامی با کیفیت بالا و عرضه مناسب آن بر مسافران و جهانگردان، تزئین و آرایش اماکن با دیوارنگاری‌های

مناسب و هنری و پیام‌های آگاهی‌بخش ضرورت تام دارد، به‌خصوص در ایام مسافرتی مانند روزهای نوروز و تابستان فرصت مناسبی است که این بخش بر رونق خود بیفزاید و از وجود جوانان و بانوان در سطوح مختلف کاری استفاده شود.

در پایان لازم است از همه کسانی که در برگزاری این همایش مؤثر سهیم بوده‌اند، سپاسگزاری کنم:

از جناب آقای دکتر محمد کافی رئیس محترم دانشگاه فردوسی مشهد که پشتیبانی دانشگاه، از این همایش اعلام کردند، از نویسندگان مقالات و شرکت کنندگان در همایش، از هیئت علمی و داوران محترم، از سرکارخانم دکتر خدیجه بوزرجمهری دبیر اجرایی همایش در مشهد و همکارانشان که با تلاش بی‌وقفه شبانه‌روزی همه کارها را به‌نحو احسن سامان دادند، از بنیان‌های بی‌خانه، تدارکات و گروه علمی، به‌ویژه همکار گرامی جناب آقای دکتر حمدالله سجاسم سپاسگزارم.

همچنین لازم است از سرینده اختر، فردوس و طبس جناب آقای دکتر محمدرضا امیرحسینخانی، فرماندار خستگی‌ناپذیر و صمیمی رقت این شهر جناب آقای مهدی ابراهیمی و تیم همکارشان، شورای اسلامی، شهرداری و ادارات شهرستان، به‌ویژه آموزش و پرورش، وزارت محترم فرهنگ و ارشاد اسلامی و کلیه نهاد، موسساتی که نام و لوگوی آنان در پوستر همایش درج شده بود، از صمیم جان سپاسگزاری و برای آنان و همه اهالی شهر بلندآوازه تون (فردوس) سربلندی و روزگار خوش آرزو کنم.

الحمد لله اولاً و آخراً

دکتر محمد جعفر یاحقی

استاد دانشگاه فردوسی مشهد

دبیر علمی همایش